

ანოტაცია

ნაშრომში განხილულია რევოლუციური პროცესების ზეგავლენა რელიგიისა და კულტურის ტრანსფორმაციაზე რუსეთის დიდი ოქტომბრის სოციალისტური და საფრანგეთის დიდი რევოლუციების პარადიგმებით. მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგია ებრძოდა რელიგიას, განსაკუთრებით კი, მართლმადიდებლობას, რაც ხელს უშლიდა კომუნისტური იდეალების განხორციელებას, საბჭოთა წყობილების განმტკიცებას. კომუნისტური რეჟიმი შეეხო საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს, კულტურას, განსაკუთრებით კი, კინემატოგრაფს, რომელიც დაექვემდებარა დიქტატს, საბჭოთა ცენზურის გავლენის ქვეშ მოექცა და პოლიტიკური იდეოლოგიის სამსახურში ჩადგა. ათეისტური პროპაგანდის ყველაზე მძლავრ ინსტრუმენტს – კინემატოგრაფს, როგორც მასებზე ზემოქმედების ყველაზე ძლიერ საშუალებას, დიდი გავლენა ჰქონდა „ახალი ადამიანის“ – Homo Sovietikus-ის ჩამოყალიბებაზე.

ნაშრომში წარმოდგენილია საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა პერიოდის ქართულ კინემატოგრაფში რელიგიური თემატიკისა და სასულიერო პირთა სახეების ინტერპრეტირების სხვადასხვა ხერხი და გამოსახვის საშუალებები მხატვრული კინოფილმების პარადიგმებზე.

საბჭოთა პერიოდის კინემატოგრაფში ლიტერატურული ნაწარმოების ან ორიგინალური სცენარის ეკრანიზაციისას ხდებოდა სასულიერო პირის ასახვის სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაცია: 1. ლიტერატურულ პირველწყაროში ასახული კეთილმსახური მღვდლის გარდაქმნა მის ანტიპოდად („ნატურის ხე“, „დაკარგული სამოთხე“); 2. მხატვრულ ნაწარმოებში ან ორიგინალურ სცენარში უარყოფით კონტექსტში წარმოჩენილი სასულიერო პირის, ასევე, უარყოფით კონტექსტში ასახვა („ხაზარდა“, „არსენა“, „ლონდრე“, „ეპისკოპოსი ნადირობაზე“, „ლაზარე“); 3. მღვდელმსახურის პერსონაჟის ჩანაცვლება სხვა გმირით („გლახის ნაამბობი“); 4. ლიტერატურული ნაწარმოების ან ორიგინალური სცენარის ეკრანიზაციისას დადებით კონტექსტში ასახული სასულიერო პირის ჩვენების შეზღუდული ქრონომეტრაჟი („მამლუქი“, „დიდოსტატის მარჯვენა“, „ღიმილის ბიჭები“, „ღიმიტრი II“); 5. ცენზურის გამო სასულიერო პირის მოღვაწეობის ისტორიული დროის შეცვლა („ნაზარის უკანასკნელი ლოცვა“); 6. მღვდელმსახურის პერსონაჟის ამოღება გადაღებული მასალიდან („ქეთო და კოტე“). საგანგებო დადგენილებების შესაბამისად, დაუშვებელი იყო სასულიერო პირთა დადებით კონტექსტში წარმოსახვა, მათი მრწამსის, ღვაწლის და კეთილმსახურების ჩვენება. აუცილებელი იყო ეკრანზე რელიგიის მსახურთა დაკნინება-დამცრობა („დაკარგული სამოთხე“, „არსენა“, „ნატურის ხე“), დაცინვა, გაზიარება („ლონდრე“), შეურაცხყოფა, გამარჯება („ხაზარდა“) – როგორც გარდაუვალი პირობა მათი ბოროტ, ბნელ ძალად წარმოჩენისა, როგორც საბჭოთა წყობილების შეურიგებელი მოწინააღმდეგისა და კლასობრივი მტრისა. მაყურებელს უნდა გასჩენოდა უპატივცემულობა, უნდობლობა, ცინიკური დამოკიდებულება, სიძულვილი და აგრესია ეკლესიის მსახურთა მიმართ. შექმნილი იყო გარკვეული სტერეოტიპი ეკრანული სასულიერო ტიპისა, პირობითი, დადგენილი სახე – სიმბოლოსი სიცრუისა და ვერაგობისა. საბჭოთა კინემატოგრაფში წარმოჩენილი მღვდელმსახურნი უნდა ყოფილიყვნენ ზოგადადამიანური მანკიერების გამომხატველნი: ანგარებიანნი, ფლიდნი, მზაკვარნი, ვერცხლისმოყვარენი („დაკარგული სამოთხე“, „არსენა“), ძუნწნი, მუცელღმერთანი („ლაზარეს თავგადასავალი“), მემთვრალენი („რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“), მრუშნი („ნატურის ხე“), ხარ

ბნი, ცრუნი („ეპისკოპოსი ნადირობაზე“) და სხვა. არსებობდა გამონაკლისები, სადაც ლიტერატურული პირველწყაროს გამო („დიდოსტატის მარჯვენა“, „დიმიტრი II“) ან რაიმე მოსაზრებით („დიმილის ბიჭები“) სასულიერო პირი დადებით კონტექსტში იყო წარმოდგენილი, მაგრამ ასეთ ეპიზოდთა ქრონომეტრაჟი ძალზე მცირე იყო.

XX საუკუნის 80-იან წლებში, როცა საბჭოთა რეჟიმი შესუსტდა, გადაიღეს პირველი ქართული კინოფილმი ტაბუდადებულ თემაზე, საბჭოთა სისტემის მიერ რეპრესირებულ სასულიერო პირზე – „ნაზარის უკანასკნელი ლოცვა“, თუმცა, ცენზურის გამო, ფილმში განვითარებული მოვლენების ისტორიული დრო შეცვლილია.

პოსტსაბჭოთა პერიოდში, როცა ოფიციალური ცენზურა აღარ არსებობდა, შესაძლებელი გახდა თანამედროვე რეჟისორების მიერ რელიგიური თემის, სასულიერო პირების ინტეგრირებულად ასახვა, ახლებური გააზრება. მღვდელმსახურთა ეკრანზე წარმოდგენის განსხვავებული ასპექტები გამოიკვეთა პოსტსაბჭოთა პერიოდის ქართული ფილმების პარადიგმებში: კეთილმსახური სასულიერო პირის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამსახველი კინოფილმი „ანთიმოზ ივერიელი“, „ბეჭდების მბრძანებელი“ – სადაც კრიმინალური წარსულის მქონე მონაწილე და სარწმუნოებაში განმტკიცებული სასულიერო პირია წარმოდგენილი, „აღსარება“ – სადაც სარწმუნოებრივ სიმტკიცეს მოკლებული მღვდელმსახურია ასახული, რომელსაც არ აღმოაჩნდა მრწამსის შეურყეველობა, ვერ დასძლია ცდუნება და ქალის მზაკვრული პროვოკაციის მსხვერპლი გახდა.

ხელოვნების ნებისმიერ დარგში რელიგიური თემების დამუშავება ღვთისმეტყველებაში განსწავლულობასა და პასუხისმგებლობას მოითხოვს, ამავე დროს შემოქმედი გათავისუფლებული უნდა იყოს გარეშე ზეგავლენებისგან და მხოლოდ პირუთვნელად, განსაკუთრებული სიფრთხილითა და მოკრძალებით ეკიდებოდეს ამ ურთულეს თემატიკას.